

Η πολιτιστική κληρονομιά ως κοινωνικό κατασκεύασμα και ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας

Ιωάννα Καταπίδη, PhD, MSc
*Ironbridge International
Institute for Cultural
Heritage, University of
Birmingham, UK*

Περιεχόμενο διάλεξης

- Πολιτιστική κληρονομιά: Εννοιολογική προσέγγιση
- Περιεχόμενο
- Ιστορική εξέλιξη της έννοιας, του περιεχομένου και της προστασίας
- Προσεγγίσεις προστασίας-διαχείρισης
- Τοπική κοινωνία
- Τοπική κοινωνία και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Πολιτιστική Κληρονομιά

- Το κληροδότημα από τις παλαιότερες γενιές που διατηρείται στο παρόν ενώ παράλληλα παραχωρείται στο μέλλον για να επωφεληθούν οι επόμενες γενιές (UNESCO)
- Η κληρονομιά σαν μια 'πράξη' κατανόησης και εκμάθησης του παρελθόντος, χρησιμοποιώντας τις 'γλώσσες' του παρόντος για τον σχεδιασμό ενός καλύτερου βιώσιμου μέλλοντος

Κληρονομιά

- Η (πολιτιστική και φυσική) κληρονομιά είναι μια διαδικασία κοινωνική η οποία περιλαμβάνει:

-Επιλογή

-Ερμηνεία και

-Σχετικές αλλαγές/μετασχηματισμούς

από τη σύγχρονη κοινωνία (Smith, 2006; Paillard,2012; Ashworth, 1994) .

Κληρονομιά

- Τα υλικά αντικείμενα, όπως τα κτίρια ή δομημένα στοιχεία γενικότερα, αποτελούν 'πόρους-αντικείμενα' κληρονομιάς και όχι κληρονομιά. Αντιθέτως η αναγνώριση, επιλογή και χαρακτηρισμός τους είναι οι διαδικασίες που τα μετατρέπουν σε κληρονομιά.
- 'Η πολιτιστική κληρονομιά είναι κοινωνικό κατασκεύασμα. Οι πέτρες και οι τοίχοι δεν είναι τίποτα μέχρι να αναγνωριστούν και να χαρακτηριστούν ως κληρονομιά' (Ashworth 2012).
- Έτσι το 'παρελθόν' είναι σαν να ξαναγράφεται διαρκώς, ένα προϊόν και αντανάκλαση της σύγχρονης κοινωνίας (Lynch, 1972).

Κληρονομιά

- Ένα αντικείμενο, σύνολο ή φαινόμενο δεν χαρακτηρίζεται ως κληρονομιά (φυσική ή/και πολιτιστική) λόγω κάποιας εσωτερικής του ιδιότητας. Αντίθετα, η κληρονομιά είναι αποτέλεσμα κοινωνικών και ατομικών απόψεων και αντιλήψεων.
- Οι απόψεις και οι αντιλήψεις αυτές σχετίζονται με τις αξίες και τις ερμηνείες που το άτομο ή το σύνολο προσδίδει στο 'αντικείμενο' που χαρακτηρίζεται ως κληρονομιά
- Επομένως το 'αντικείμενο' της κληρονομιάς σχετίζεται άμεσα με άυλα χαρακτηριστικά

Η σημασία της κατανόησης των αξιών

- Οι αξίες της κληρονομιάς αποτελούν το βασικό λόγο προστασίας της
- Η μελέτη των αξιών της κληρονομιάς είναι ένας χρήσιμος τρόπος να καταλάβουμε το περιεχόμενο και τις κοινωνικο-πολιτιστικές πτυχές της κληρονομιάς
- Η κατανόηση του ‘αν’, ‘γιατί’ και ‘πώς’ αποδίδουμε αξίες στην κληρονομιά μας βοηθά να κατανοήσουμε το τι είναι κληρονομιά
- Το κλειδί είναι να εντοπίσουμε τις διαφορετικές αξίες και τον τρόπο με τον οποίο δύνανται να παροτρύνουν συλλογικές δράσεις, παρά να επιβάλλουμε την ιστορική σημασία ή/και σημαντικότητα ως αντικειμενικό παράγοντα καθορισμού του χαρακτήρα και της ταυτότητας ενός τόπου με κληρονομιά

Αξίες της κληρονομιάς

- Οι αξίες που αποδίδονται στο 'αντικείμενο' της κληρονομιάς μπορεί να είναι πολυάριθμες και πολύ-επίπεδες
- Αυτό σημαίνει πως ένα πλήθος αξιών μπορούν να χαρακτηρίζουν ταυτόχρονα το ίδιο 'αντικείμενο':
Πλουραλισμός
- Π.χ Μια παλιά εκκλησία

Υποκειμενικότητα και Αντικειμενικότητα

- Οι αξίες της κληρονομιάς είναι ως επί το πλείστο υποκειμενικές, παρότι συχνά παρουσιάζονται με έναν 'αντικειμενικό' χαρακτήρα
- Οι αξίες δεν 'εμπεριέχονται' στο αντικείμενο αλλά αποδίδονται από το άτομο ή το σύνολο
- Οι αξίες δεν είναι σταθερές και αμετάβλητες
- Οι αξίες διαμορφώνονται κυρίως μέσω της αλληλεπίδρασης του ατόμου ή του συνόλου με το αντικείμενο της κληρονομιάς και του σχετικού κοινωνικού συνόλου

Από τι εξαρτάται?

Οι αξίες, ερμηνείες και τα συμβολικά νοήματα που ορίζουν το αντικείμενο της κληρονομιάς εξαρτώνται από ένα πλήθος παραγόντων όπως:

- Κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, πχ. Ηλικία, φύλο, εθνικότητα, επίπεδο μόρφωσης
- Εμπειρίες και προσωπική σχέση με το αντικείμενο
- Μνήμες
- Πολιτικές προστασίας

Επομένως πολύ συχνά η κληρονομιά σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους (Tunbridge and Ashworth 1996, Ashworth and Phelps, 2002)

Κληρονομιά: Τι περιλαμβάνει?

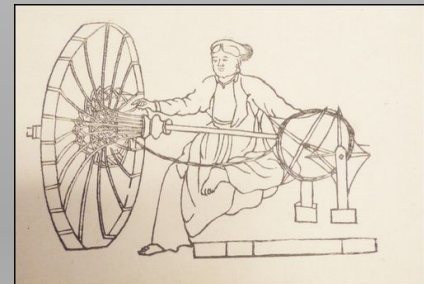
Δομημένο Περιβάλλον

Φυσικό Περιβάλλον

Υλική και άυλη κληρονομιά

Δομημένο περιβάλλον: Αστικά κέντρα

Δομημένο Περιβάλλον: Αστικά κέντρα

Δομημένο Περιβάλλον: Παγκόσμια Μνημεία

Δομημένο Περιβάλλον: Οικισμοί

Φυσικό Περιβάλλον

Πολιτιστικά τοπία

Άυλα στοιχεία

Άυλα στοιχεία

Heritage

holding you back?

FREE
To users of
Natural Selection
www.mongresoft.com

DOWNLOAD

Only MongreSoft™ could make having fun with photos this easy - and so profitable! MongreSoft™ HeritageGold 1.0 is based on MongreSoft™ expertise in racialisation, the worldwide industry standard among dedicated diversity professionals. Many powerful ethnic features are yours to command through our new, even-easier-to-use interface. With eight free Heritage Templates™ just a web-click away from MongreSoft™, there's no end to the fun you'll have with MongreSoft™ HeritageGold.

Συνολικά

- Σήμερα η κληρονομιά περιλαμβάνει ένα πλήθος υλικών και άυλων στοιχείων, μεμονωμένων ή συνολικών, διαφορετικής **φύσης** και **κλίμακας**, αποκτώντας όλο και περισσότερο ανθρωπολογικό περιεχόμενο

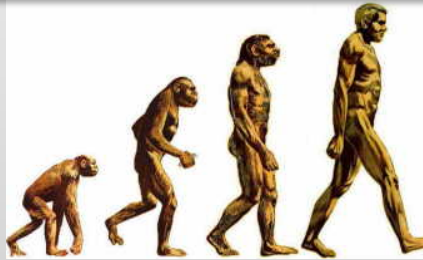
Ιστορική αναδρομή

- Η έννοια της 'κληρονομιάς' ιδιαίτερα ως αντικείμενο προστασίας είναι ένα **πρόσφατο φαινόμενο**
- Ακόμη πιο πρόσφατο φαινόμενο είναι το **περιεχόμενο** της κληρονομιάς
- Ως το 1960 περίπου ως πολιτιστική κληρονομιά νοούταν ως επί το πλείστο υλικά στοιχεία και στοιχεία του αστικού και οικιστικού ιστού
- Η έννοια περιλάμβανε κυρίως μεμονωμένα στοιχεία
- Από το 1960 και έπειτα υπάρχει μια έκρηξη ιδεών και πολιτικών προστασίας υπέρ της διεύρυνσης του περιεχομένου της κληρονομιάς

Ιστορική αναδρομή

- Αντίδραση ως προς την αποστειρωμένη 'προστασία' υποστήριξη της 'ζωντανής προστασίας' (Rodwell, 2007: 33).
- Αναποτελεσματικότητα των πολιτικών προστασίας (διατήρησης) να ανταποκριθούν στις ανάγκες ολόκληρων περιοχών
- Οι πόλεις ως πλαίσια κοινωνικής δράσης και αλληλεπίδρασης με συνεχόμενες αλλαγές, εξελίξεις, διαφορετικές ανάγκες και όχι ανοικτά μουσεία
- Η κοινωνική παράμετρος στο επίκεντρο της προστασίας
- Η συνειδητοποίηση των άυλων πτυχών

Από Προστασία (Διατήρηση) σε Προστασία (Διαχείριση)

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ

- Αντίσταση στις αλλαγές, προστασία μορφών, συνεχής επιβίωση των αντικειμένων ως έχουν (Burke, 1976; Ruskin)

- Αμυντική Προσέγγιση

- Μεμονωμένα Αντικείμενα

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

- Αναγνώριση των κοινωνικών αναγκών, αλλαγών και προσαρμογής της κληρονομιάς χωρίς την αλλοίωση της ακεραιότητας της (Pendlebury, 2009:33, Ashworth, 1993:33; Carlile, 2009).

- Δυναμική και ολοκληρωμένη προσέγγιση (Zhu and Goethert 2010; Ashworth, 1993:33; Carlile, 2009)

- Η κληρονομιά ως σύνολο

Προστασία-Διαχείριση

- Προστασία της πολιτιστικής σημασίας και των αξιών που αποδίδονται στην κληρονομιά και προσαρμογή στις νέες ανάγκες και συνθήκες (Alonso et al, 2012: 4-5, Avrami, 2000).

Προστασία-Διαχείριση: Στόχοι

- Αμοιβαία σχέση μεταξύ της προστασίας του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος και της ικανοποίησης των σύγχρονων αναγκών
- Προσαρμογή του 'αντικειμένου' της κληρονομιάς στις παρούσες ανάγκες με στόχο την προσαρμογή και εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου στις νέες συνθήκες πχ. Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές (Young, 1977: 68 Larkham, 1996: 12-13)
- Δημιουργία χώρων-τόπων και κοινωνικών συνδέσμων και όχι φετιχισμός των αντικειμένων (Bluestone, 2000: 66).
- Ζωντανοί τόποι όπου η παρουσία των ανθρώπων είναι απαραίτητη για την επιβίωση τους-
- Συνέχεια της κοινωνικοοικονομικής και περιβαλλοντικής λειτουργικότητας

Γιατί είναι σημαντική η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας?

“It is now widely accepted that the success of any conservation policy requires the support of the public who are directly affected. Without such support, it would not be possible to preserve the historic environment. The greater the public support is the more likely it is that policies for the area will be implemented voluntarily and without the need of additional statutory controls” (Larkham, 2000:74)

Γιατί είναι σημαντική η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας?

- Οι τόποι/περιοχές με πολιτιστική κληρονομιά είναι πρωτίστως τόποι κατοικίας μιας συγκεκριμένης κοινωνίας/κοινότητας
- Ο τοπικός πληθυσμός έχει δικαιώματα και ουσιαστική πρακτική επιρροή στην κληρονομιά της περιοχής
- Ο ρόλος της τοπικής γνώσης
- Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας συμβάλλει στη δημοκρατικοποίηση και ολοκλήρωση της διαδικασίας διαχείρισης (Hubbard, 1993: 369, Stripe, 1987: 274).
- Καλύτερη κατανόηση του αντικειμένου: τι είναι σημαντικό, για ποιον και γιατί
- Οι σχετικές πολιτικές μπορούν να ανταποκριθούν καλύτερα στις τοπικές ανάγκες
- Αποκάλυψη άγνωστων πτυχών της κληρονομιάς
- Αναγνώριση και αξιοποίηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Προστασία κληρονομιάς και κοινωνία

Η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και της ανάγκης για προστασία της κληρονομιάς είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη γιατί:

- Η τοπική κοινωνία μπορεί να υποστηρίξει την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και να συμβάλει ουσιαστικά στη διαχείριση της
- Το αντικείμενο υπό προστασία μπορεί να είναι κοινωνικά και οικονομικά ωφέλιμο για την τοπική κοινωνία

Η τοπική κοινωνία στο πλαίσιο της Ουνέσκο...

1972 Σύμβαση Παγκόσμιας Πολιτιστικής και
Φυσικής Κληρονομιάς, άρθρο 5:

*“κάθε κράτος μέλος οφείλει να προσπαθήσει
στο σημείο που είναι δυνατόν να υιοθετήσει
μια γενική πολιτική με στόχο την αξιοποίηση της
κληρονομιάς προς όφελος της κοινωνίας”*

Βασικές διεθνείς συμβάσεις/συνθήκες για τη σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της τοπικής κοινωνίας

- Burra Charter (1979, 1999)
- Local Agenda 21
- ICOMOS Stockholm Declaration (1998)
- Council of Europe Framework Convention on the Value of Heritage for society , Faro (2005)
- UNESCO Convention on the Protection and Promotion of Diversity of Cultural Expressions (2005)

The Burra Charter (ICOMOS Australia 1999), Article 12:

“Participation: Conservation, interpretation and management of a place should provide for the participation of people for whom the place has special associations and meanings, or who have social, spiritual or other cultural responsibilities for the place.”

Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά– the 5th C

2005 The *Budapest Declaration* - developed four Strategic Objectives (WHC, 2005a, p. 6)

- Strengthen the **Credibility** of the World Heritage List.
- Ensure the effective **Conservation** of World Heritage Properties.
- Promote the development of effective **Capacity building** in States Parties.
- Increase public awareness, involvement and support for World Heritage through **Communication**.

31st session of the World Heritage Committee (New Zealand, 2007)

- The inclusion of Communities as one of the five Strategic Objectives in the World Heritage Convention (2007)

Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά– the 5th C

- 5th C

-Ενίσχυση του ρόλου της τοπικής κοινωνίας στην υλοποίηση της σύμβασης της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς

-Εξασφάλιση της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας κατά την διαδικασία χαρακτηρισμού

-Ελαχιστοποίηση των πιθανών διαφορών και αντιδράσεων των επί μέρους εμπλεκόμενων παραγόντων και υποστήριξη της ‘ανάπτυξης’ της τοπικής κοινωνίας (Albert et al., 2012).

Ποιος είναι η κοινωνία?

Βασικά ερωτήματα

- Πώς οριοθετείται η έννοια της ‘κοινωνίας’ κοινότητας?
- Πού και πότε η κοινωνία/κοινότητα συμπεριλαμβάνεται στη διαδικασία ‘παραγωγής’ της πολιτιστικής κληρονομιάς?
- Ποιο είναι το σχετικό θεσμικό πλαίσιο σε τοπικό/περιφερειακό/εθνικό επίπεδο?
- Πώς η κοινωνία/κοινότητα ανταποκρίνεται στην ή αλληλοεπιδρά με την πολιτιστική κληρονομιά?

Χωρική υπόσταση της κοινωνίας/κοινότητας

- Ο όρος Παγκόσμια Κοινότητα
- Ο όρος τοπική κοινωνία

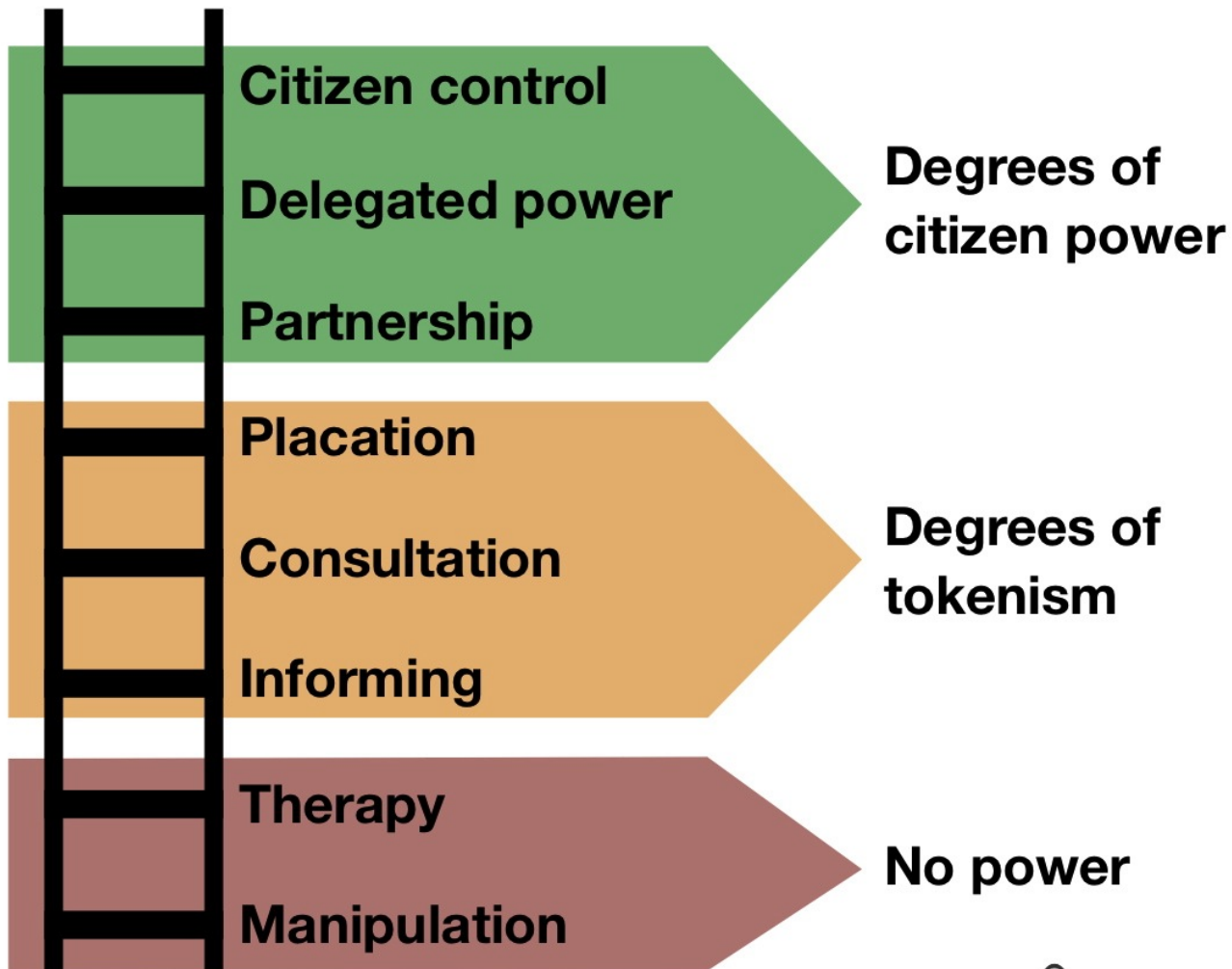
Οι αυτοπροσδιοριζόμενες κοινωνίες/κοινότητες
βασισμένες σε ένα κοινό σκοπό και εξυπηρέτηση κοινών
στόχων

Η κοινωνία/κοινότητα μπορεί να είναι χωρικά
προσδιοριζόμενη ή να βασίζεται σε κάποιο κοινό
ενδιαφέρον/ σκοπό χωρίς απαραίτητα να έχει κοινή
χωρική βάση

Σημαντικές πτυχές σχετικά με τον προσδιορισμό της κοινωνίας/κοινότητας

- Φορείς – σχετικοί με της πολιτιστική κληρονομιά?
- Τόπος/περιοχή?
- Γηγενής πληθυσμός? Πληθυσμός διαφορετικής καταγωγής?
- Ομογενής-Ετερογενής?

Arnstein (1969) Ladder of citizen participation

See also Pretty's (1995) and Butler's (1999) Typology of Participation

Αρνητικές συνέπειες του αποκλεισμού ή της έλλειψης συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας?

- Παράβλεψη των σημαντικών πτυχών παραμέτρων για την τοπική κοινωνία
- Παράβλεψη στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Επιβολή πλαισίων και κανόνων που αγνοούν τις ανάγκες και τον τρόπο ζωής της τοπικής κοινωνίας
- Προώθηση πλαισίων που ευνοούν άλλες πληθυσμιακές έναντι της τοπικής κοινωνίας (πχ τουρίστες)
- Τριβές με τις αρχές
- Τριβές μεταξύ διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων
- Δυσμενείς επιπτώσεις για την Πολιτιστική Κληρονομιά

Εμπόδια ως προς τις συμμετοχικές διαδικασίες - από τις διαχειριστικές αρχές

- Έλλειψη εμπειρίας και συνεργασίας με την τοπική κοινωνία
- Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού ή/και αρμοδιοτήτων
- Γραφειοκρατικές διαδικασίες
- Ασαφείς ή και αντικρουόμενοι στόχοι
- Έλλειψη πόρων
- Πολιτιστικοί/ περιορισμοί-στερεότυπα πχ. Αντίληψη ότι οι τοπικές κοινωνίες δεν ενδιαφέρονται ή δεν έχουν την ικανότητα να συμβάλλουν ουσιαστικά
- Ο μεταβαλλόμενος ρόλος του ειδικού: από τεχνική γνώση σε παράγοντα διευκόλυνσης των απαιτούμενων κοινωνικών σχέσεων

Εμπόδια ως προς τις συμμετοχικές διαδικασίες – από την πλευρά της τοπικής κοινωνίας

- Έλλειψη εμπειρίας σε συμβουλευτικές/συμμετοχικές διαδικασίες
- Δυσκολία κατανόησης των επίσημων διαδικασιών, τεχνικών γνώσεων και προ - απαιτούμενων
- Δυσπιστία ως προς τους θεσμούς και τις αρχές λόγω της περιορισμένης δυνατότητας επιρροής των σχετικών πολιτικών και μέτρων
- Έλλειψη οργανωμένων δομών/θεσμών αντιπροσώπευσης
- Αντικρουόμενες απόψεις/συμφέροντα
- Πολιτιστικοί/προσωπικοί περιορισμοί πχ. Επιφύλαξη αποκάλυψης συγκεκριμένων αξιών, παραδόσεων και πεποιθήσεων

Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας- πώς?

- Σαφής και στοχοθετημένη στρατηγική: Γιατί και πώς να συμμετέχει η τοπική κοινωνία?
- Αποτελεσματική επικοινωνία: Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς πρέπει να κατανοούν τις έννοιες το περιεχόμενο και τις πολυεπίπεδες αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Διαφορετικές βαθμίδες συμμετοχικού σχεδιασμού: Από απλή πληροφόρηση σε λήψη κοινών αποφάσεων
- Ενίσχυση, αξιοποίηση και προώθηση της τοπικής γνώσης και των ικανοτήτων
- Αξιοποίηση εύρους επιλογών συμμετοχικών διαδικασιών και επιλογή των καταλληλότερων ανάλογα με την περίπτωση: **E.g. public meetings, workshops, individual interviews with stakeholders, focus group interviews, surveys**

See Hall & McArthur 1998 for practical advice

Ερωτήσεις?